

RECENZJE I POLEMIKI

Esa Osteberg i Sirkka Liisa Saila

"Natural Experiments with Decreased Availability of Alcoholic Beverages", Finnish Alcohol Strikes in 1972 and 1985. The Finnish Foundation for Alcohol Studies, tom 40. Helsinki 1991.

Ignacy Wald

Strajki przedsiębiorstw alkoholowych i ograniczenie w związku z tym dostępności napojów alkoholowych jest to ważne źródło wiedzy o wpływie gwałtownych zmian w dostępności alkoholu, na spożycie i rozpowszechnienie problemów alkoholowych. Szczególnie w Skandynawii wprowadzono staranną analizę zjawisk związaną ze strajkami. Badania takie publikuje się od lat sześćdziesiątych naszego wieku w Szwecji, w Finlandii i Norwegii. Znane są również badania dotyczące strajków w Australii, Kanadzie, Nowej Zelandii. Strajk z roku 1972 był już przedmiotem badań Makeli publikowanych w roku 1980.

Monografia obecna jest próbą analizy porównawczej strajków, które odbywały się w różnym okresie w Finlandii. Pierwszy toczył się od 24 kwietnia do 31 maja 1972 r., drugi od 29 marca do 27 kwietnia 1985 r. Oba te strajki dotyczyły punktów sprzedaży detalicznej napojów alkoholowych należących do ALKO (Fińskiego Przedsiębiorstwa Alkoholowego). W czasie obu strajków działały hurtownie dostarczające między innymi piwa o średniej mocy do sklepów spożywczych i kawiarni, a także działały restauracje z wyszynkiem i bary.

Jak wiadomo, monopolizacja obrotu alkoholem w Finlandii jest niezwykle wysoka, sieć sklepów sprzedających na wynos wódki i wina należy wyłącznie do ALKO i sklepy te sprzedają ponad 50% całości spożywanego alkoholu.

Badania porównawcze przedstawione w monografii prowadzone były przez zespół 13 badaczy związanych z Instytutem Badań Społecznych nad Alkoholem w Helsinkach. Analizie poddawano niezwykle szeroką kategorię danych takich, jak wycinki prasowe, statystyki dotyczące sprzedaży napojów alkoholowych w różnych okresach czasu, wyniki badań ankietowych, statystyki dotyczące sprzedaży przyrządów wykorzystywanych w domowej produkcji wina lub nielegalnej destylacji wódek, wyniki obserwacji uczestniczących, dane policyjne, dane z placówek leczniczych oraz placówek pomocy społecznej. Szereg specjalnych przeglądów ankietowych przeprowadzono dla uzyskania dokładniejszych danych.

W poszczególnych rozdziałach przeanalizowano echa prasowe strajku (J. Partanen), wpływ strajków na spożycie rejestrowane (M. Salo) oraz postawy społeczeństwa w stosunku do strajku w 1972 r. (Makela) i w roku 1985 (M. Holmila).

W rozdziałach następnych badano dane dotyczące produkcji domowej alkoholu i nielegalnego handlu nim (Makela i Poysa), a także zapasy alkoholu w gospodarstwach domowych (Osterberg).

Przedmiotem oddzielnych rozważań były badania, jak strajk w 1985 roku wpłynął na zakupy alkoholu i częstość picia (Osterberg i wsp.), a także, jak oba strajki wpłynęły na przestępczość różnego rodzaju (Osterberg), na nietrzeźwość publiczną (Saila), na pracę zakładów lecznictwa i pomocy społecznej, a w szczególności na hospitalizację w celu detoksykacji (Makela, Murto i in.).

W oddzielnym rozdziale przeprowadza się analizę porównawczą skutków całości wydarzeń. W czasie obu strajków doszło do pewnego obniżenia się spożycia rejestrowanego w kraju. W tym czasie w roku 1972 spożycie w restauracjach i barach, a także zakupy piwa średniej mocy wzrosły o 30 % w roku 1972. W 1985 roku wzrost spożycia w restauracjach i barach wynosił tylko 10 %, natomiast o 50% wzrosło spożycie piwa.

W czasie obu strajków zauważono spadek spożycia przez ludzi pijących, szczególnie wyraźny w grupach intensywnie pijących. Reakcje osób intensywnie pijących były, jak można było oczekiwać,

odmienne od konsumentów spożywających mniejszą ilość alkoholu, mianowicie częściej kupowali oni piwo w sklepach spożywczych. W czasie strajku w roku 1972 wyraźnie wzrosła produkcja domowa napojów alkoholowych. Zjawisko to nie było w takim stopniu obserwowane w 1985 r., w 1985 r. natomiast wyraźniej wzrósł import prywatny napojów alkoholowych. Dane o spożyciu substytutów wskazywały na wyraźny jego wzrost w 1972 r., niższy znacznie w 1985r. W czasie obu strajków obniżyły się wskaźniki dotyczące statystyki przestępczości (z wyjątkiem przestępstw dotyczących nielegalnej produkcji i handlu alkoholem). Obniżyły się również liczby dotyczące nietrzeźwości publicznej w czasie obu strajków, choć były różnice w praktykach policji - w 1972 r. policja energiczniej aresztowała osoby nietrzeźwe. W czasie obu strajków doszło do spadku liczby osób leczących się z powodu ostrego zatrucia alkoholem i z powodu uzależnienia.

Lata między 1972-1985 przyniosły istotne zmiany we wzorcach picia (spadek spożycia wódek, wzrost spożycia piwa i wina, spadek nielegalnej produkcji alkoholu w ogóle, spadek spożywania substytutów, w Polsce powiedzielibyśmy - "wynalazków"). Jednym z czynników, który wpłynął na te zmiany była prawdopodobnie intensyfikacja pomocy społecznej, prowadząca do poprawy sytuacji najgorzej zarabiających grup i różnego rodzaju dewiantów. Podstawowy wniosek autorów, to potwierdzenie tezy, że ograniczenie dostępności alkoholu prowadzi do zmniejszenia spożycia alkoholu, przy czym wpływ na nie jest rozłożony równomiernie, ale największy spadek dotyczy osób intensywnie pijących oraz uzależnionych od alkoholu. Spadek spożycia prowadzi również do spadku problemów alkoholowych. Te wnioski mają istotne znaczenie dla polityki wobec alkoholu.

Książka napisana jest niezwykle starannie, każde stwierdzenie jest wszechstronnie zilustrowane i uzasadnione, jest to nader bogate źródło informacji o procesach dotyczących spożycia alkoholu oraz różnego typu problemów alkoholowych. Książka na pewno jest cennym uzupełnieniem dotychczasowych badań na temat związku między zmianami dostępności alkoholu a spożyciem alkoholu i problemami z nim związanymi i można ją szczególnie polecić wszystkim interesującym się społecznymi aspektami picia i polityką wobec alkoholu.